

Sockenböckerna i nuvarande Mönsterås kommun – Jonny Nilsson (2015)

Ålems, Mönsterås och Fliseryds sockenböcker.

Det fanns en tid på 1900-talet när varje socken eller kommun med anseende skulle ge ut en sockenbok. Helst en tjock tegelsten på minst 600 sidor.

Sockenböckerna var ett sätt att dokumentera sin bygd i en brytningstid där jordbruken blev allt färre medan industriernas skorstenar blev allt fler. Det var också kommunsammanslagningarnas tidevarv. När socknarna försvann som bas för kommunindelningarna så upplöstes en enhet som funnits sedan medeltiden. Här gällde det att dokumentera spåren av det förflutna innan de var borta för alltid.

Även de tre socknar/kommuner som utgör dagens Mönsterås kommun gav ut egna sockenböcker. Det de har gemensamt är ambitionen att vara heltäckande. Allt skulle vara med – naturförhållanden, kyrkans historia, bondesamhället och framväxten av det nya moderna samhället. Ibland även folktrö och dialekter.

Ålems socken

I vår bygd var Ålem först ut. 1949 kom den 751 sidor tjocka "Ålems socken". Redan 1933 hade Ålems hembygdsförening fattat beslut om att ge ut en sockenhistorik. Boken gavs ut under redaktion av den välkände konsthistorikern och landsantikvariern vid Kalmar Läns Museum Manne Hofrén. Flera författare medverkar, men Hofrén har själv skrivit de flesta artiklarna, vilket uppenbart bidragit till att historiken håller så hög kvalitet. Lägg därtill att man hade haft drygt 15 år på sig.

Boken delas in i tre huvudblock. Första delen heter "Bygden" (natur, förhistoria, byar och gårdar, näringsliv, folkmål och folklig kultur), den andra "Socknen" (kyrkan, socknen och samhällslivet, skola,

präster, vägväsende, gästgiveri, militärindelning och bygdens krigshistoria) och den tredje "Mot nya tider" (samhälle och arbetsliv de senaste 100 åren, kommunen, kommunikationer, industri och arbetarrörelse, samt föreningsliv).

Boken håller överlag hög kvalitet och många kapitel har notsystem. I slutet av boken finns utförliga register såsom personregister, sakregister och topografiskt bildregister. Där finns även angivet arkivkällor, tryckta källor och ortsmiddelare. Med boken följer också en karta över socknen.

Mönsterås socken

1963 var det dags för Mönsterås sockenbok "En bok om Mönsterås", som gavs ut med anledning av att Mönsterås firade 100 år som egen köping och kommun. Här nöjde man sig med 670 sidor, men upplägget är ungefär detsamma som för Ålemsboken. För detta verk hade man satt ihop en redaktionskommitté bestående av Åke Domeij, Petrus Eriksson, Eric Gustafsson, Erik Nelsson och Harry Molin – alla välkända män från bygden och kunniga i historia. Man hade också tagit viss hjälp av Manne Hofrén som också skrev ett par kapitel.

Boken börjar med en genomgång av bygdens natur. Därefter följer avsnitt om fornlämningar, kyrkan, klostret, stormannaätter och herrgårdar, samt bondbygden och köpingens äldre historia. Bokens sista 250 sidor behandlar bygdens moderna historia efter 1862. Som kuriosas kan nämnas att Mönsterås starke man vid denna tid, kommunalkamrer/direktör Viktor O Lund har skrivit kapitlet "Det nya Mönsterås" – något som av entusiasmen att döma måste ha roat honom.

Boken har inte riktigt samma kvaliteter som Ålemsboken. Man märker att den har satts ihop i hast, varför den är ganska ojämn och innehåller en hel del faktafel. Vissa kapitel har noter och källhänvisningar, andra inget alls. I slutet saknas helt register. Inte minst i de kapitel som skildrar bygdens moderna historia märker man att det var kommunen som gav ut boken. De är nämligen ytterst skrytsamma och fungerar mer som reklam för orten än en riktig historik.

Fliseryds socken

Sist ut var Fliseryds sockenhistorik på 732 sidor som utkom 1979 under namnet "Historik över Fliseryds socken".

Detta är kanske den mest fascinerande sockenhistoriken om man betänker bakgrunden. Redan 1947 hade Fliseryds kommun gett bokföreläsaren Martin Tärnfors i uppdrag att göra en sockenhistorik. Det enorma ensamjobbet tog honom 30 år. När han väl var färdig fanns inte Fliseryds kommun längre, och Mönsterås kommun var inte villig att ersätta honom. Tärnfors var uppenbarligen mycket besviken att kommunen inte ville värdera hans livsverk, särskilt mot bakgrund av att kommunen en gång gett honom uppdraget, och det var mycket skrivelser i tidningarna. Jag tror att han till slut fick en mindre summa. Mönsterås kommun står i alla fall som utgivare.

Boken försöker i princip täcka allt mänskligt och är upplagd ungefär som de tidigare nämnda. Det blir svårt att hitta något av vikt som inte finns med. Tyvärr saknar boken notsystem, så det är ibland svårt att veta varifrån Tärnfors har fått sina uppgifter. Men på slutet finns i alla fall en källförteckning. Där

finns också ortregister, personregister, sak- och ämnesregister och ett topografiskt bildregister. Tyvärr medföljer ingen karta över socknen. Martin Tärnfors var en mycket god stilist och det är i vissa stycken en njutning att läsa boken.

Martin Tärnfors

Slutord

Sockenböcker är ofta värdefulla dokumentationer som bidrar till att öka förståelsen av lokalsamhället. Det man ibland kan sakna i den här typen av böcker är dels socknens plats i ett större skeende, dels fler avsteg från "segrarnas historia". Det kan bli lite tråkigt att bara läsa om det som ledde fram till idag.

Det hade varit intressant att ta del av fler människooöden och verksamheter som inte hade tiden för sig eller som var före sin tid. Martin Tärnfors gör det vid något tillfälle, som när han skriver om den på sin tid missförstådde Patron Gustav. I alla fall var han det om man ska tro Tärnfors. Fliserydsboken blir ibland spännande just för att Tärnfors ibland lyfter fram teman som inte nödvändigtvis talar till bygdens fördel.

I Mönsterås-boken saknas nästan allt som inte främjade Mönsterås just då. Därför får vi exempelvis inte läsa om den folkets park som kommunen just hade gjort sig av med för att kunna uppföra en ny skola. I en sockenbok som ytterst syftade till att göra reklam för Mönsterås kommun, så hoppade man helt enkelt över sådant som inte ansågs gynna kommunen (sockenboken lades ut i alla Oknöstugor som på den tiden var mycket populära turistmål).

Ja, det är många tankar som väcks när man läser böckerna. Men intressanta är de hur som helst – både för sitt innehåll och som tidsdokument.